

24.04.2018

Oikeusministeriö

OM 1/4/2018

Sisäministeriön poliisiosaston lausunto rikoslain viimeaikaista kehitystä ja tulevia kehitystarpeita koskevasta arviomuistiosta**Asia**

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoa arviomuistiosta, joka käsittelee eräiden seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus- ja talousrikosten kehitystä ja tulevia kehitystarpeita. Sisäministeriön poliisiosasto lausuu seuraavaa.

Yleistä

Arviomuistion perusteella tuomioistuinten rangaistuskäytäntö ja kansalaisten oikeustaju kohtaavat varsin hyvin rangaistuslajin valinnassa seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus- ja talousrikoksissa. Vastaavuuden ylläpitämiseksi arviomuistiosta mainittuja esimerkkejä tuomareille seksuaalirikoksista annettavasta koulutuksesta ja rangaistuskäytännön jatkotutkimuksesta voidaan pitää kannatettavina toimenpide-ehdotuksina. Samoin tuomioiden perustelujen laadun parantamisen voi olettaa antavan paremmat lähtökohdat oikeustajun mittaamiselle.

Rangaistusten vaikutusten arviointi on painottunut kokonaisrikollisuuteen. Seksuaali- ja väkivaltarikokset poikkeavat tekemotiviltaan rikoksista, joilla tavoitellaan taloudellista hyötyä ja joissa rikoksentekeä päätös on ainakin jossain määrin rationaalinen. Tämän vuoksi seksuaalirikosten tarkastelussa rangaistusjoukon laskelma voi olla vaikeammin arvioitavissa ja alttiina kritiikille.

Arviomuistio huomioi rikoslain säätämisen aineelliset periaatteet tarpeellisessa laajuudessa. Tämän lisäksi aineellisten periaatteiden rinnalla olisi perusteltua arvioida myös ehdotettujen rikoslain rangaistussäännösten ja seuraamusjärjestelmän muutosten soveltamisen riippuvuus tiedonvaihdon tehokkuudesta. Esimerkiksi riskiarvioinnin tehostaminen edellyttää laajaa tiedonvaihtoa, jonka käytännön edellytys on eri toimijoilla olevat toimivaltuudet tiedonvaihtoon ja tiedonsaantiin.

Poliisiosaston näkemyksen mukaan hyötyjen ja haittojen vertailussa rikoksen uhrin oikeuksien suojelun ja kärsimyksen hyvittämisen tulisi saada suurempi painoarvo verrattuna rikoksentekeijälle seuraamusjärjestelmästä aiheutuviin suoriin tai epäsuoriin vaikutuksiin. Uhrille aiheutuvia haittoja ja kustannuksia ei tulisi arvioida pelkän vahingonkorvauskäytännön mukaan ja myös muut rikoksenteon yhteiskunnalle aiheuttamat haittavaikutukset tulisi huomioida arvioitaessa rikoslain säännösmuutosten hyötyjen ja haittojen punninnassa.

Poliisiosasto toteaa, että rikoslain muutostarpeiden kokonaisarvioinnissa rikosentorjunta tulisi ymmärtää kansallisen rikosentorjuntaohjelman kuvaamassa laajassa merkityksessä, koska arviomuistiosta tarkasteltuja rikoksia koskevat rikosentorjuntatoimet ovat poliisille voimavarakysymys. Koska kiireellisten hälytystehtävien hoitamisesta ei voida tinkiä, rikoksesta epäiltyihin ja muihin riskiryhmiin kohdennetut poliisin toimenpiteet sitovat voimavaroja, joiden panos-

24.04.2018

tuotos-suhdetta on vaikea mitata erityisesti ennalta ehkäisevässä toiminnassa tai muilla poliisin toiminnan mittareilla. Tämän vuoksi muidenkin toimijoiden kuin poliisin vastuu rikosten ennaltaehkäisyssä ja varhaisessa puuttumisessa tulisi olla olennainen osa rikoslain muutostarpeiden kokonaisarviointia.

Sisäministeriö on korostanut eri yhteyksissä uhrin asemaa sekä uhrin että rikosentekijän ohjaamista palveluihin, joilla edistetään toipumista, estetään uhriutumista ja uusintarikollisuutta. Tällä perusteella arviomuistiossa todetut vakituisen rahoituksen puute ja palvelujen hajanaisuus uusintarikollisuuden vähentämisessä rikosseuraamusalan ulkopuolella osoittavat jatkokehittämisen tarvetta.

Seksuaalirikoksista

Lasten suojaaminen on sinänsä hyväksyttävä peruste esitetyille rangaistussäännöksille. Rikoslain 20 luvun muutosten vaikutuksia vuoden 2016 jälkeiseen rangaistuskäytäntöön tulisi selvittää säännösten muutostarpeita koskeviin vaatimuksiin vastaamiseksi. Koska arviomuistiossa esitetään muutoksia lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistussäännöksiin, on niitä koskevalle tutkimukselle erityinen tarve. Samassa yhteydessä tulisi harkita voimassa olevien lasten seksuaalisen hyväksikäytön rangaistussäännöksissä olevan "*on omiaan aiheuttamaan/vahingoittamaan*"-edellytyksen korvaamista matalammalla tunnusmerkistön täyttymisedellytyksellä. Erikseen todetaan, että jos raiskauksen tunnusmerkistön muuttamista harkitaan, arvioinnissa olisi perusteltua käsitellä tunnusmerkistön rakentuminen asianomistajan suostumuksen puuttumiseen nykyisen seksuaalisen itsemäärätymisoikeuden sijaan.

Rikosprosessin kokonaistarkastelua ajatellen syyttäjän ratkaisuja koskevan tilastoinnin lopettaminen on puute, koska poliisin esitutkinnassa, syyttäjän syyteharkinnassa ja tuomioistuimen pääkäsitelyssä tekemät ratkaisut muodostavat kokonaisuuden.

Poliisiosaston näkemyksen mukaan arviomuistio ei riittävästi tunnista seksuaalirikosten liittyntä erilaisiin väkivallan muotoihin tai seksuaalirikosten rangaistusten yleisestävää vaikutusta. Seksuaalirikoksista annettujen tuomioiden esilläolo julkisuudessa on lisännyt tietoisuutta seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta ja sen rajoista. Yhteiskunnan etuun kuuluu madaltaa kaikin tavoin seksuaalirikoksista ilmoittamisen kynnystä.

Poliisiosasto kannattaa toimenpiteenä esitettyä raiskausrikosten esitutinnan tehostamista, mutta toteaa, ettei toimenpiteestä ilmene, millä keinoilla esitutkintaa tulisi tehostaa. Käytännössä tehostaminen tarkoittaisi henkilötyövuosien lisäämistä seksuaalirikosten tutkintaan vähentämättä mainittuja henkilötyövuosia muusta poliisitoiminnasta. Esitutinnan tehostaminen edellyttäisi myös lisätutkimusta seksuaalirikoksista huomioiden rikosprosessin elinkaaren ja uhrin aseman. Tutkimus olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa oikeusministeriön ja sisäministeriön yhteisenä hankkeena.

Väkivaltarikoksista

Rikoslain 21 luvun rangaistussäännöksiä on uudistettu useasti ja uudistusten vaikutuksia on seurattu varsin kattavasti. Yhdistelmä-rangaistuksen voi olettaa tuovan käyttökelpoisen ja luontevan lisän seuraamusjärjestelmään ja rikosentekijän asteittaiseen sopeuttamiseen. Vakavaan väkivaltarikokseen syyllistyneiden ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisen laajentaminen olisi yhdistelmä-rangaistuksen tarkoitusta täydentävä toimenpide.

Riskiarvioinnin tehostaminen on kannatettavaa. Riskiarvioinnin kohderyhmän tulisi olla ehdotettua laajempia sisältäen rikoksenuusijoiden lisäksi myös ensikertalaiset, jos teko on erityisen moitittava tai jos siihen liittyy uhrin erityisen haavoittuva asema ja siitä seuraava yhteiskunnan korostunut suojaamisvelvollisuus. Erityisen haavoittuvaan asemaan kuuluvat lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikosten uhrin sekä lapset. Ensikertalaisten sisällyttämistä riskiarviointiin puoltaa myös se, että tietyissä rikoksissa, esimerkiksi lähisuhdeväkivallassa ja lapsen seksuaalisessa

24.04.2018

hyväksikäytössä, teko on usein jatkunut pitkään ennen ensimmäisen rikosepäilyn tulemista viranomaisten tietoon.

Poliisiosasto toistaa 10.4.2018 lausumansa myönteisen käsityksen ehdollisen vankeuden tehostamisesta valvonnalla ja yhdyskuntapalvelulla. Väkivaltarikokseen syylistyneiden vankeuden- tai vapaudenaikaiseen kuntoutukseen tähtäävien ohjelmien tukeminen, tasalaatuisuus ja valtakunnallinen saatavuus ovat poliisiosaston näkemyksen mukaan kansallista rikosentorjuntaohjelmaa tukevia toimenpiteitä ja sillä perusteella kannatettavia.

Lähisuhdeväkivallan yleisyys ja sen laajat vaikutukset ovat olennainen osa arvioitaessa rangaistussäännösten kehitystarpeita. Lähisuhdeväkivaltaan liittyviä tietoja olisi ollut perusteltua mainita arviomuistiossa ja sen tulisi piilorikollisuutena kuulua riskiarviointiin. Väkivaltarikoksesta tuomitulla on suurempi riski väkivallan käyttöön perheessä tai parisuhteessa, jonka vuoksi asia tulisi huomioida arvioitaessa ehdonalaiseen vapautettavan uusimisriskiä ja valvonnan tarvetta. Riskiarvioinnissa ei huomioida riittävästi perheen turvallisuutta, vaan tarkastelukulman pääpaino on vangin sopeutuminen yhteiskuntaan.

Rattijuopumusrikoksista

Rikoslain 23 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan rattijuopumuksesta tuomitaan myös se, joka kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua käytettyään huumausainetta niin, että *hän* veressään on ajon aikana tai sen jälkeen käytetyn huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Viime vuosien aikana poliisin tietoon tulleissa rattijuopumuksissa muiden päihteiden kuin alkoholin osuus on lisääntynyt jatkuvasti. Vuonna 2017 alkoholiperusteisten rattijuopumusrikosten osuus oli 62 %, muun huumausaineen osuus oli 33 % ja alkoholi sekä muun huumausaineen yhteiskäytön osuus oli 5 %. Vuoden 2018 kolmen ensimmäisen kuukauden aikana alkoholiperusteisten rattijuopumusten osuus on vähentynyt entisestään.

Muissa kuin alkoholiepäilyissä otetaan aina verinäyte. Rikoksesta epäilty joudutaan kuljettamaan terveydenhuollon yksikköön verinäytteen ottamista varten ja tämä sitoo niin poliisin kuin terveydenhuollon voimavaroja. Tulevassa sote-uudistuksessa ympärivuorokautisesti aukiolevien terveydenhuollon yksiköiden määrät voivat vähentyä nykyisesti ja tämä lisää entisestään rikoksesta epäillyn kuljetustarvetta.

Analytiikka on kehittynyt, ja huume- ja lääkeaineiden analysointi syljestä on saatujen tietojen mukaan mahdollista tehdä luotettavasti. Poliisihallitus ja THL:n asiantuntijat ovat parhaillaan selvittämässä, miten syljestä voitaisiin luotettavasti selvittää päihdepitoisuudet. Sylkinäyte otettaisiin epäillyltä tekopaikalla ja tutkittaisiin verinäytteen tapaan laboratoriossa. Saatujen tietojen mukaan Espanjassa, Ranskassa ja Belgiassa rattijuopumusrikoksissa huumeipitoisuuden voi määrittää syljestä.

Poliisiosaston näkemyksen mukaan myös Suomessa olisi perusteltua sallia sylkinäytteen ottaminen päihdepitoisuuden selvittämiseksi muuttamalla rikoslain 23 luvun 1 §:n 2 momenttia. Sylkinäytteen käyttäminen verinäytteen rinnalla tehostaisi poliisin toimintaa, koska rikoksesta epäillyn kuljetuksista verinäytteen ottamista varten voitaisiin osittain luopua. Tämä mahdollistaisi poliisin resurssien käyttämisen kuljetusten sijaan muun muassa varsinaisen rattijuopumusvalvonnan suorittamiseen.

Talousrikoksista

Talousrikoksilla on suora vaikutus suomalaisen yhteiskunnan talousjärjestelmän toimivuuteen. Laajemmassa mittakaavassa niin sanotut unionipetokset kohdistuvat koko Euroopan unionin talousjärjestelmään. Perinteisten maksuvälineiden rinnalle tulleet maksutavat, esimerkiksi virtuaalivaluutta, ovat luoneet lisää toimintamahdollisuuksia rikollisille. Unionipetos- ja maksuvälinepetosdirektiivin täytäntöönpanoilla voidaan varmistaa yhdenmukainen puuttumismahdollisuus toimivaltaisille viranomaisille.

Poliisiosasto toteaa, että direktiivin (EU) 2017/1317 tarkoittamien merkittävien vahinkojen tai etujen rahamäärälle asetettu raja sekä petosten kohdistuminen

24.04.2018

vähintään kahden jäsenvaltion alueeseen voi olettaa tarkoittavan käytännössä sitä, että Suomessa tutkittavien rikosepäilyjen määrä jää vähäiseksi. Erikseen todetaan se, että direktiivin täytäntöönpanon arvioinnissa ja käytännön toteutuksessa huomioidaan riittävän yksiselitteisesti kansanedustajien rikosvastuu.

Arviomuistiossa esitetyistä mahdollisista toimenpiteistä yhteisösakon asteikon korotus ja törkeän arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikoksen säätämisen arviointi ovat johdonmukaisia verrattuna voimassa oleviin rangaistussäännöksiin. Yhteisösakon asteikon korotuksen vaikuttavuuden odotusarvossa tulisi huomioida, että käytännön tehokkuus edellyttää esitutkintatoiminnan kouluttamista sekä poliisin ja syyttäjän yhteistyön onnistumista. Törkeän tekemuodon arvioinnissa eräänä kohtana tulisi kiinnittää huomioita rangaistusmaksimiin, jotta se mahdollistaisi tarkoituksenmukaisten salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käytön esitutkinnassa.

Poliisiylitarkastaja

Sami Ryhänen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Sisäministeriö 24.04.2018 klo 09:46. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Jakelu

Oikeusministeriö

Tiedoksi

Osastopäällikkö Risto Lammi
Sisäministeriön poliisiosaston yksiköiden virkapostit